

โรคติดต่อที่อาจพบได้...เมื่อไปป่าหรือถ้ำ

อาจารย์ ดร.ทพ.เมธี ศรีประพันธ์

ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะเภสัชศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล

การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเช่นการสำรวจป่า ถ้ำหรือหน้าผาได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ อย่างไรก็ตามถ้ำนักท่องเที่ยวขาดความระมัดระวังหรือการดูแลตัวเองอาจทำให้มีโอกาสที่ป่วยหรือเป็นโรคที่มาจากการท่องเที่ยวได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคติดต่อที่มีสัตว์หรือแมลงเป็นพาหะ (zoonotic or arthropod-borne diseases) เนื่องจากในป่าหรือถ้ำนั้นเป็นที่อาศัยของสัตว์รวมถึงแมลงต่างๆ เช่น ค้างคาว นก หนู รวมทั้งแมลงต่างๆ เช่น เห็บ ยุง ริ้น ไร เป็นต้น ที่อาจเป็นแหล่งรังโรคและเป็นพาหะของโรคติดต่อที่สำคัญได้โรคติดต่อที่เกิดจากสัตว์หรือแมลงพาหะดังกล่าวมีมากมายในที่นี้จะขอยกตัวอย่างโรคที่สามารถพบได้ดังนี้

1. **โรคฮิสโตพลาสโมซิส (Histoplasmosis)** เป็นโรคที่เกิดจากการติดเชื้อราชนิดหนึ่งที่ชื่อว่า *Histoplasma capsulatum* ซึ่งมักพบเชื้อได้ในบริเวณพื้นดินที่มีความชื้นสูงอุดมไปด้วยแร่ธาตุต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในป่าหรือถ้ำ โรคนี้สามารถติดต่อไปยังคนผ่านทาง การสูดละอองของสปอร์จากเชื้อที่ปนเปื้อนในฝุ่น หรือมูลค้างคาวเข้าไป อาการของโรคจะพบตั้งแต่ไม่แสดงอาการจนถึงมีอาการปอดบวมรุนแรง รวมถึงอาจพบการติดเชื้อในอวัยวะอื่นๆ เช่น ต่อม้ำเหลือง ตับ ม้าม ไช้กระดูกระบบประสาทส่วนกลางได้ โรคนี้ยังไม่พบการติดต่อจากคนสู่คนหรือสัตว์สู่คน การป้องกันทำได้โดยการใช้อุปกรณ์ป้องกันตัวเองจากการสูดดมละอองสปอร์ของเชื้อเข้าไป เช่น ใช้หน้ากากอนามัยหรือผ้าปิดปากและจมูก เป็นต้น

2. **โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)** เกิดจากเชื้อไวรัสเรบีส (Rabies virus) ที่พบในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหลายชนิดรวมทั้งค้างคาวที่อยู่ในป่าหรือถ้ำผู้ที่ติดเชื้อมักมีสาเหตุมาจากการถูกค้างคาวกัดรวมถึงคนส่วนใหญ่มักไม่รู้สึกรู้หายในขณะถูกกัด ทำให้ไม่สามารถที่จะทำความสะอาดบาดแผลหรือรักษาได้ทันที่ที่อาการของโรคจะเริ่มต้นจาก มีไข้ ปวดศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน กลัวแสงเมื่อเชื้อไวรัสเข้าสู่สมองและระบบประสาทจะแสดงอาการที่รุนแรงขึ้นจนทำให้เสียชีวิตได้ การป้องกันก็ควรระวังอย่าให้ค้างคาวกัดหรือควรได้รับวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าก่อนการเดินทางท่องเที่ยวหรือการสัมผัสเชื้อ (pre-exposure prophylaxis) รายละเอียดเพิ่มเติมของโรคนี้สามารถเข้าไปอ่านได้ที่ “โรคพิษสุนัขบ้า ร้ายแรง แต่ป้องกันได้!

(<http://www.pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/12>)

3. **โรคฉี่หนู (Leptospirosis)** เป็นโรคที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ชื่อว่า *Leptospira* พาหะของโรคที่สำคัญคือหนูรวมถึงค้างคาวที่อยู่ในถ้ำคนได้รับเชื้อจากการถูกสัตว์กัด สัมผัสกับน้ำหรือปัสสาวะของสัตว์ที่มีเชื้อดังกล่าว อาการของโรคที่พบได้เช่น ไข้หนาวสั่น ปวดศีรษะกล้ามเนื้อเมื่อยมาก ต่อม้ำเหลืองโต ตับและม้ามโต รวมถึงมีภาวะตัวเหลืองตาเหลืองหรือดีซ่านได้ การป้องกันโรคนี้สามารถทำได้โดยการสวมเสื้อผาที่

มิดชิด ใส่ถุงมือ สวมรองเท้าบูท นอกจากนี้ถ้าสัมผัสกับสัตว์รวมถึงดินหรือน้ำที่สงสัยการปนเปื้อน
ปัสสาวะของสัตว์ที่มีเชื้อควรรีบล้างทำความสะอาดทันที รายละเอียดเพิ่มเติมของโรคฉี่หนูสามารถเข้าไป
อ่านได้ที่ “โรคระบาดที่มากับน้ำท่วม (ตอนที่ 3) โรคฉี่หนู

(<http://www.pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/75>)

4. โรคสมองอักเสบ (Encephalitis) จากไวรัสนิปาห์ (Nipah virus) โรคนี้มีค้างคาวกินผลไม้และค้างคาว
กินแมลงเป็นแหล่งรังโรค คนได้รับเชื้อไวรัสนี้ผ่านทาง การสัมผัสกับสุกรที่ติดเชื้อหรือจากการรับประทาน
ผลไม้ที่ปนเปื้อนน้ำลายหรือปัสสาวะของค้างคาว นอกจากนี้ยังมาจากการสัมผัสกับสารคัดหลั่ง ของค้างคาว
เช่นน้ำลายหรือปัสสาวะได้เช่นกัน มีรายงานการติดต่อจากคนสู่คนเมื่อสัมผัสกับเลือดหรือสารคัดหลั่งของผู้ที่
ติดเชื้อ อาการของผู้ป่วยมีหลายหลายตั้งแต่ไม่แสดงอาการ มีอาการคล้ายไข้หวัด มีไข้สูง ปวดเมื่อย
กล้ามเนื้อ จนถึงอาการหนักคือสมองอักเสบซึ่งอาจมีความผิดปกติในระบบทางเดินหายใจร่วมด้วย ในรายที่
มีอาการรุนแรงมากอาจทำให้เสียชีวิตได้ โดยการป้องกันกันทำได้โดยหลีกเลี่ยงการรับประทานผลไม้ที่มีรอย
สัตว์กัดแทะ การสัมผัสกับมูลปัสสาวะของค้างคาว รวมถึงการล้างมือเมื่อสัมผัสกับสิ่งที่สงสัยการปนเปื้อน
สารคัดหลั่งของค้างคาว เป็นต้น

5. โรคติดเชื้อที่มียุงเป็นพาหะ (Arthropod-borne diseases)

โรคติดเชื้อที่มียุงเป็นพาหะที่สำคัญและพบมากในประเทศไทยคือ โรคไข้มาลาเรียและไข้เลือดออก
แดงก็ ที่นำโดยยุงพาหะ ซึ่งพาหะของโรคมาลาเรียคือยุงก้นปล่อง (*Anopheles*) ในขณะที่พาหะของ
ไข้เลือดออกแดงก็คือยุงลาย (*Aedes*) โดยอาการสำคัญของโรคมาลาเรียคือ มีไข้ ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตาม
ตัวรวมถึงมีอาการสำคัญคือ "ไข้จับสั่น" ได้แก่ มีอาการหนาวสั่น ไข้สูง และตามด้วยเหงื่อออกในขณะที่
อาการสำคัญของไข้เลือดออกคือ มีไข้สูง ปวดเมื่อยตามตัว ปวดศีรษะ มีจุดเลือดออก ในรายที่อาการรุนแรง
อาจพบเลือดออกที่อวัยวะภายในและมีอาการช็อกได้ การป้องกันที่สำคัญคือการระวังไม่ให้ยุงกัดโดยการ
สวมเสื้อผ้ามิดชิดขณะเข้าไปท่องเที่ยวในป่า หรือถ้รวมถึงการใช้ยากันยุง ปัจจุบันยังไม่มียาวัคซีนป้องกันโรค
มาลาเรียในขณะที่มีวัคซีนป้องกันไข้เลือดออกแล้ว อย่างไรก็ตามการฉีดวัคซีนดังกล่าวควรอยู่ในดุลพินิจของ
แพทย์ทุกครั้ง

6. โรคสครับไทฟัส (Scrub typhus) หรือโรคไข้รากสาดใหญ่เป็นโรคติดต่อที่นำโดยแมลงที่เกิดจากเชื้อริก
เก็ตเซีย (*Rickettsia*) โดยคนสามารถติดโรคนี้จากการถูกตัวไรอ่อน (Chigger mite) ที่มีเชื้อริกเก็ตเซียกัด
อาการของโรคที่สำคัญคือ จะมีแผลที่รอยกัดลักษณะบวมและมีสีดำคล้ายรอยถูกบุหรี่ (eschar) ต่อมาผู้ป่วย
จะมีอาการไข้สูง ปวดศีรษะมากโดยเฉพาะบริเวณขมับและหน้าผาก คลื่นไส้ อาเจียน เหงื่อออก หูอื้อ ปวด
เมื่อยตามตัว ตาแดง ต่อม้ำเหลืองอักเสบ ตับและม้ามโต บางรายอาจพบผื่นแดงตามลำตัวรวมถึงแขนขา
โดยผื่นเหล่านี้สามารถหายได้เอง นอกจากนี้ยังอาจพบอาการแทรกซ้อนเช่นไตวาย ปอดอักเสบ ช็อค ภาวะ
หายใจล้มเหลว เยื่อหุ้มสมองอักเสบ เป็นต้น การป้องกันที่สำคัญคือหลีกเลี่ยงการเข้าไปในพื้นที่อาศัยของไร
อ่อนที่เป็นพาหะ หากจำเป็นต้องเข้าไปควรสวมเครื่องแต่งกายที่มิดชิดรวมถึงทายาป้องกันแมลงกัด

นอกจากนี้หากมีไข้สูง ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามตัว หลังจากกลับจากการไปท่องเที่ยวในป่า ถ้ำ หรือพื้นที่เสี่ยงที่มีตัวไรพาหะประมาณ 2 สัปดาห์ ให้รีบไปพบแพทย์ทันที

การป้องกันโรคที่สำคัญนอกเหนือจากการป้องกันตัวเองไม่ให้สัมผัสหรือถูกกัดจากสัตว์และแมลงต่างๆ ที่อยู่ภายในถ้ำแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เดินทางเข้าไปในถ้ำควรศึกษาและหาข้อมูลเกี่ยวกับโรคที่อาจเกิดขึ้นรวมถึงวิธีการป้องกันโรคเพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาเตรียมตัวก่อนที่จะเดินทางต่อไป นอกจากนี้ผู้ที่เข้าไปท่องเที่ยวจึงควรหมั่นสังเกตอาการและสังเกตตัวเองอย่างสม่ำเสมอในระหว่างท่องเที่ยวและภายหลังกลับจากการท่องเที่ยวแล้ว ถ้ามีอาการผิดปกติหรือไม่สบาย ควรรีบพบแพทย์ทันที

เอกสารอ้างอิง

1. Igreja RP. Infectious diseases associated with caves. *Wilderness Environ Med* 2011; 22: 115-21.
2. ศุภกร พุ่งลัดดา และ พบชัย งามสกุลรุ่งโรจน์ Dimorphic fungi. ใน: จุลชีววิทยาทางการแพทย์ พบชัย งามสกุลรุ่งโรจน์ วรณดี กัณฐกมลากลุ ไอยฤทธิ ไทยพิสุทธิกุล และ ภาชัย กิรติสิน (บรรณาธิการ). พิมพ์ครั้งที่ 1. วี.เจ. พรินติ้งกรุงเทพฯ 2556.
3. สุมาลย์ สาระยา. บทความเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชน โรคระบาดที่มากับน้ำท่วม (ตอนที่ 3) โรคฉี่หนู [ออนไลน์]. [วันที่สืบค้นข้อมูล 10 กรกฎาคม 256]. เข้าถึงได้จาก <http://www.pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/75>.
4. คณาจารย์คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. บทความเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนโรคพิษสุนัขบ้าร้ายแรง แต่ป้องกันได้! [ออนไลน์]. [วันที่สืบค้นข้อมูล 10 กรกฎาคม 256]. เข้าถึงได้จาก <http://www.pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/12>.
5. Information center of emerging infectious diseases: WHO collaborating center for research and training on viral zoonoses. โรคสมองอักเสบจากไวรัสนิปาห์ (Nipah virus). [ออนไลน์]. [วันที่สืบค้นข้อมูล 10 กรกฎาคม 256]. เข้าถึงได้จาก <http://www.cueid.org/content/view/45/71/>.
6. โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อน คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล. มาลาเรีย ไข้จับสั่น หรือไข้ป่า (Malaria). [ออนไลน์]. [วันที่สืบค้นข้อมูล 10 กรกฎาคม 256]. เข้าถึงได้จาก <http://www.tm.mahidol.ac.th/hospital/hospital-malaria-th.php>.
7. สำนักโรคติดต่ออายุรกรรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. คำอธิบายโรค (Face sheet) เรื่องโรคสครับไทฟัส (Scrub Typhus). [ออนไลน์]. [วันที่สืบค้นข้อมูล 12 กรกฎาคม 256]. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaivbd.org/n/contents/view/324691>.